

**O‘ZBEKISTONDA IJTIMOIIY PEDAGOGIKANING PAYDO
BO‘LISHI, MA’DANIY-TARIXIY IJTIMOIIY-HUQUQIY SHART-
SHAROITLARI**

*University of Management and Future Technologies Universitetining
Pedagogika va Psixologiya Fakulteti Talabasi **Qodirova Habiba***

Annotatsiya: Ushbu ishda O‘zbekistonda ijtimoiy pedagogikaning shakllanishi va rivojlanishiga ta’sir ko‘rsatgan ma’naviy-madaniy, tarixiy hamda ijtimoiy-huquqiy omillar yoritilgan. Mustaqillikdan keyingi davrda jamiyatning ijtimoiy tuzilmasi, ta’lim tizimidagi islohotlar, oilani qo‘llab-quvvatlash siyosati, yoshlar tarbiyasi va ma’naviy-ma’rifiy ishlarning davlat darajasida ustuvor yo‘nalish sifatida belgilanishi ijtimoiy pedagogika fanining shakllanishiga asos bo‘lgani ko‘rsatib berilgan. Shuningdek, qadimgi Sharq tarbiya merosi, jadidchilik harakati, mahalla institutining tarixiy o‘rni kabi madaniy hamda milliy qadriyatlar ijtimoiy pedagogikaning nazariy poydevorini tashkil etgani tahlil qilingan. Ishda O‘zbekiston Respublikasining “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni, Kadrlar tayyorlash milliy dasturi, “Yoshlar siyosati to‘g‘risida”gi Qonun kabi hujjatlar ijtimoiy pedagogikaning huquqiy asosini mustahkamlab bergani ta’kidlangan. Natijada ijtimoiy pedagogikaning ilmiy yo‘nalish sifatida rivojlanishi uchun zarur bo‘lgan tarixiy, madaniy va huquqiy shart-sharoitlar keng yoritib berilgan.

Kalit so‘zlar: *ijtimoiy pedagogika, O‘zbekiston, ma’naviy-madaniy meros, tarixiy shart-sharoitlar, huquqiy asoslar, jadidchilik, mahalla instituti, ta’lim islohotlari, Kadrlar tayyorlash milliy dasturi, ijtimoiy tarbiya, yoshlar siyosati, pedagogik meros, mustaqillik davri, tarbiya tizimi, ijtimoiy muhit.*

Ijtimoiy pedagogikaning paydo bo‘lishiga tarixiy asoslar

O‘zbek xalqining tarbiya va ma’naviyatga oid qarashlari ming yillik tarixga ega. Qadimgi Sharq mutafakkirlari – Forobiy, Ibn Sino, Beruniy, Navoiy, Behbudiy, Avloniy kabi allomalar tarbiyani jamiyat taraqqiyotining markaziy

omili sifatida ko'rganlar. Aynan shu meros O'zbekistonda ijtimoiy pedagogikaning shakllanishida ilk nazariy poydevor vazifasini bajargan.

XX asr boshidagi jadidchilik harakati ham ijtimoiy pedagogikaning rivojiga muhim ta'sir ko'rsatdi:

yangi maktablar ochildi,

tarbiyada erkin fikrlash, ijtimoiy faollik va milliy ongni oshirish g'oyalari ilgari surildi,

ijtimoiy mas'uliyat, jamoatchilik, ma'naviy yetuklik kabi tushunchalar mustahkamlandi.

O'zbek hududi Sharq ilm-fan markazlaridan biri bo'lib, tarbiya va ijtimoiy intizom masalalari qadimdan e'tiborda bo'lgan.

Forobiy insonni jamiyatning ijtimoiy a'zosi sifatida tarbiyalash, uning axloqiy va ma'naviy sifatlarini rivojlantirishga urg'u bergan.

Ibn Sino ta'lim va tarbiyani insonning ruhiy va aqliy rivojlanishi bilan bog'lagan, shaxsiy va ijtimoiy mas'uliyatni ta'kidlagan.

Beruniy, Navoiy, Avloniy kabi olimlar va mutafakkirlar ham ma'naviy-axloqiy tarbiya, bilimga intilish va jamiyatga foydali bo'lish tamoyillarini ilgari surganlar.

Ushbu meros ijtimoiy pedagogika nazariyasi uchun ilk konseptual poydevor bo'lib xizmat qilgan.

Jadidchilik harakati

XIX–XX asr boshida O'zbekistonda paydo bo'lgan jadidchilik yangi pedagogik tamoyillarni olib keldi:

Bolalarni milliy va zamonaviy bilimlar bilan ta'minlash,

Mustaqil fikrlashni rag'batlantirish,

Ijtimoiy faollik va jamiyatga xizmat qilishni o'rgatish.

Jadid maktablarida tarbiya va ijtimoiy faoliyat bir-birini to'ldirib, jamiyat taraqqiyotining ustuvor vazifasi sifatida qaralgan.

Ma'naviy va madaniy shart-sharoitlar

Ijtimoiy pedagogikaning rivojlanishi quyidagi milliy qadriyatlar bilan chambarchas bog'liq:

Mahalla instituti

Mahalla o'zbek jamiyatida ijtimoiy tarbiyaning asosiy markazi bo'lib kelgan.

bolalar va yoshlarning ijtimoiylashuvi,

odob-ahloq me'yorlarini shakllantirish,

oilalarni qo'llab-quvvatlash

kabi funksiyalarni bajargan. Bu tizim hozirgi zamon ijtimoiy pedagogikasining amaliy komponenti sifatida xizmat qiladi.

Oila tarbiya maktabi sifatida

O'zbek oilasida ota-ona, buvi-buvilar, qarindosh-urug'lar bolaga nafaqat ma'naviy tarbiya, balki ijtimoiy tajriba ham berib kelgan. Shu sababli ijtimoiy pedagogika O'zbekistonda tabiiy madaniy zaminga ega holda rivojlandi.

Islom ma'rifiy merosi

Mehr-oqibat, odob, halollik, jamiyatga foyda keltirish, yetim-esirlarni qo'llash – bularning barchasi o'zbek mintaqasidagi ijtimoiy tarbiyaning shakllanishiga ta'sir qilgan.

Mustaqillikdan keyingi ijtimoiy-huquqiy shart-sharoitlar

1991-yildan boshlab O'zbekistonda ta'lim tizimi tubdan yangilana boshladi va ijtimoiy pedagogika mustaqil fan va kasb sifatida shakllandi.

Asosiy huquqiy hujjatlar:

1. "Ta'lim to'g'risida"gi Qonun (1997, 2020-yil yangi tahrir)

tarbiyani davlat siyosatining ustuvor yo'nalishi sifatida belgiladi;

pedagog kadrlar tayyorlash tizimida ijtimoiy yo'nalishlarni kengaytirdi.

2. Kadrlar tayyorlash milliy dasturi (1997)

Bu dastur ijtimoiy tarbiya, ma'naviyat va ma'rifatni davlat miqyosida mustahkamladi. Natijada:

ijtimoiy pedagogika bo'yicha o'quv dasturlar yaratildi,

mutaxassislar tayyorlanishga boshlandi,

maktab, kollej, mahalla va ijtimoiy muassasalarda ijtimoiy pedagog lavozimlari joriy qilindi.

3. “Yoshlar siyosati to‘g‘risida”gi Qonun

Yoshlarni ijtimoiy qo‘llab-quvvatlash, ularni ijtimoiy faollikka undash, tarbiyaviy ishlarni tizimlashtirish ijtimoiy pedagogikaning rivojiga huquqiy asos yaratdi.

4. “Oila kodeksi”, “Mahalla to‘g‘risida”gi Qonun

Bu hujjatlar oilaviy va hududiy tarbiya tizimini mustahkamlab, ijtimoiy pedagog faoliyati uchun keng amaliy maydon yaratdi.

Ijtimoiy pedagogikaning shakllanishi va amaliy rivoji

O‘zbekistonda ijtimoiy pedagogik faoliyat amaliyotda quyidagi yo‘nalishlarda rivojlandi:

*maktablarda ijtimoiy pedagog lavozimining yaratilishi,
nogironligi bo‘lgan bolalar va ijtimoiy himoyaga muhtoj oilalar bilan ishlash tizimining shakllanishi,*

mahalla, maktab va oilaning hamkorlik modeli,

yoshlar bilan profilaktika ishlari,

ijtimoiy xavf guruhidagi bolalar bilan individual ishlash,

reabilitatsiya va adaptatsiya markazlari faoliyati.

Bugungi kunda ijtimoiy pedagogika – O‘zbekiston ta’lim tizimining ajralmas qismi.

Xulosa

O‘zbekistonda ijtimoiy pedagogika tarixiy, madaniy, ma’rifiy meros va mustaqillikdan keyingi huquqiy islohotlar natijasida shakllangan. Milliy an’analar, mahalla institutining mustahkamligi, jadidlar merosi va ta’limga qaratilgan davlat siyosati bu fanning rivojlanishiga kuchli asos yaratdi

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Avloniy, X. *Tarbiya asarlari*. Toshkent, 1900. – O'zbek milliy tarbiyasi va ijtimoiy pedagogikaning tarixiy ildizlari haqida.
- . Xaydarov. S.A. (2025). Oilaviy tarbiyada va maktab tarbiyasida yuzaga keladigan risklar. 16-son. 9-11.
2. Хайдаров С. (2024). Spiritual influence on child education in families. Web of Teachers: Inderscience Research. 2 (11). 203-205.
3. Хайдаров С. (2025). Оилаларда фарзанд тарбиясига руҳий таъсир ўтказиш. Modern Education and Development. 3 (17). 23-27.
4. Khaydarov S.A. (2025). The role of the use of fine arts in teaching the history of the country. Modern Education and Development. 3 (17). 28-33.
5. Xaydarov S.A. (2025). Ijtimoiy-gumanitar fanlarda raqamli metodlardan foydalanish yo'llari. NEW RENAISSANCE international scientific journal. 2(1). 91-94.
6. Xaydarov S.A. (2025). Yoshlarda vatanparvarlik hissini tarbiyalashda Boburnoma asariga ishlangan miniatyuralarning ahamiyati. Til va adabiyot.uz. 2.11-12.
7. Khaydarov S.A. (2025). On analysis of family factors and social creativity issues in the study of the psychological portrait of educational institutions' leaders. Tuijin Jishu/Journal of Propulsion Technology ISSN: 1001-4055 Vol. 46 No. 2.
8. Xaydarov S.A. (2025). Pedagogik risklarni boshqarishning nazariy asoslari va globallashuv jarayonidagi ahamiyati. 3 (9). 261-265.